

VIII. dani Andrije Štampara u Slavonskom Brodu 2018. godine

Andrija Štampar (1888–1958) singularna je pojava u hrvatskoj medicini i nesumnjivo jedan od najvećih javnozdravstvenih djelatnika dvadesetog stoljeća. Njegov poseban životni put bio je prepun gotovo filmskih trenutaka: naglih karijernih obrata, dalekih putovanja, moćnih protivnika, političkih otpora, uhićenja i konačno trijumfa. Štampar je ponajprije zapamćen po svojem projektu izgradnje jugoslavenskoga javnozdravstvenog sustava i po važnoj ulozi u utemeljenju Svjetske zdravstvene organizacije, ali njegova je posebnost bila i duboka teorijska potkovanost kojom je socijalnu medicinu izgradio u suvremenu, epistemološki utemeljenu struku. Za razliku od mnogih hrvatskih liječnika velikana prve polovice dvadesetoga stoljeća, Štampar je bio sklon zapisivanju svojih misli još od đачkih i studentskih dana. Upravo zato moguće je danas rekonstruirati ne samo njegov životni put, nego i njegove političke preferencije, intelektualne idole, teške izazove, kao i osobne motivacije i ponekad prisutne dvojbe. Mnoštvo njegovih radova, pisama, knjiga i dnevničkih zapisa ostavlja današnjoj generaciji priliku za valoriziranje njegova prinosa, ali i rekonstrukciju svih izazova i prepreka koje je doživljavao u pokušaju da fokus medicine pomakne s kurative na preventivu.

Pojaва Štampara u hrvatskoj medicini inspirirala je mnoge njegove suvremenike koji su, ponukani njegovim strastvenim i nepokolebljivim stavom, pokušali ugraditi dio njegove ideologije u svoje lokalne sredine. Također, Štampar je stalna inspiracija i današnjim generacijama liječnika i drugih intelektualaca koji, suočeni sa suvremenim izazovima starenja populacije, kroničnih bolesti i konstantnim porastom potražnje za zdravstvenim uslugama, nalaze u Štamparu modele koji bi se možda mogli uspješno primijeniti. Uzimajući u obzir te činjenice, znanstveni odbor skupa Dani Andrije Štampara odlučio je da se VIII. dani održani u Slavonskom Brodu 6. i 7. travnja 2018. posvete upravo Štamparovoј ostavštini u najširem smislu te riječi. Na skupu je održano 25 prezentacija, a među izlagачima bilo je liječnika, povjesničara, ekonomista i leksikografa iz svih krajeva Hrvatske, kao i Bosne i Hercegovine. Iz toga velikog broja uspješnih prezentacija koje su podjednako obuhvaćale

povijesne i suvremene teme, urednici ovoga broja *Studije lexicographice* odabrali su osam radova koji vjerno reprezentiraju trud svih autora uložениh da ovaj skup postane tradicijom sredine iz koje je Štampar i potekao.

Filip Škiljan u svojoj mikrostudiji smrtnosti u području parohije Vojakovac kod Križevaca podatke o smrtnosti dovodi u etnološki kontekst onodobnih običaja kod smrti člana zajednice. Vlatka Dugački i Krešimir Regan daju sintetski pregled svih nastojanja u organizaciji zdravstvene skrbi na hrvatskim prostorima od prapovijesti do današnjice, ističući ključno mjesto Andrije Štampara u institucionalnoj izgradnji javnoga zdravstva. Zlata Živaković-Kerže u svom radu donosi prikaz procesa osnivanja Doma narodnoga zdravlja u Osijeku 1926. godine, kao primjer sprege lokalnih i državnih vlasti u institucionalnoj realizaciji Štamparove ideologije preventivne medicine. Povjesničarka Ivanka Kuić minuciozno i uz bogat kontekst piše o širokim institucionalnim, propagandnim i medijskim aspektima borbe protiv tuberkuloze u Splitu u međuratnom razdoblju. Dosad rijetko istraživanu temu odnosa Andrije Štampara prema zdravstvenoj edukaciji na svim razinama školovanja obrađuju Ivica Balen i Marica Jandrić-Balen, pokazujući centralnu važnost prosvjetiteljskih ideja u praktičnom ostvarenju Štamparovih ideala. O djelovanju nekoliko javnozdravstvenih institucija u Slavonskome Brodu kroz cijelo dvadeseto stoljeće pišu Stjepan Čević i Ivica Balen, pokazujući trajnost Štamparove misli i nakon njegove smrti. Josip Buljan detaljno i analitički iznosi neumoljive brojke o današnjim strukturnim problemima hrvatskoga zdravstva, a predlaže i vlastita rješenja prema deset Štamparovih točaka »naše ideologije«. Sličan tip analize, ali s ekonomskim fokusom donosi Boris Lukovnjak u svojoj analizi preventivnih aspekata Euro Health Consumer Indexa za Hrvatsku u razdoblju od 2014. do 2017. godine.

Iz navedenih tema jasno je da je Andrija Štampar ostao inspirativan i današnjim intelektualcima, osobito onima koji promišljaju strukturna pitanja zdravstvenoga sustava. Globalni primjer za relevantnost Štamparove misli u današnjici, a o čemu se također moglo čuti na skupu, jest projekt Svjetske zdravstvene organizacije i Svjetske banke Universal Health Coverage koji nasljeđuje mnoge elemente Štamparovih ideja zdravlja za sve, financijske neovisnosti bolesnika od liječnika i dostupnosti zdravstvene zaštite. Ipak, bez obzira na tu prirodnu sklonost da se pri kontaktu s velikom osobnošću poput Štampara piše uglavnom iz perspektive isticanja zasluga toga pojedinca za razvoj pojedine struke, izgradnju neke institucije ili poentira trajnost njegovih intelektualnih zamisli, sve više je zamjetan – u suštini moderan i pozitivan – trend da se i Štamparovo djelo sagledava u kontekstu vremena u kojem je nastalo. Upravo iz toga razloga, a identificiravši prazninu u sagledavanju izazova i otpora Štamparovoj ideologiji, znanstveni je odbor Dana Andrije Štampara odlučio iduće – Devete dane koji se održavaju na proljeće 2020. – posvetiti upravo temi Štamparove ideologije i njezinih protivnika, kako u prošlosti tako i danas.

Skup Dani Andrije Štampara održava se pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti još od 2004. svake dvije godine u Općoj bolnici »Dr. Josip Benčević« u Slavonskome Brodu. Glavni koordinator i organizator skupa bivši je ravnatelj te bolnice prof. dr. sc. Ivica Balen koji je ujedno i redoviti izlagač, dok održavanje skupa potpomažu bolnica, Grad Slavonski Brod i Županija brodsko-posavska. Posljednji Dani pokazali su tendenciju k daljnjem proširenju tematike i traženju novih prostora za valorizaciju štamparovštine u nas, ali su ujedno dali smjernice za budući rad. Kao i uvijek u znanosti, otkrića povlače nova pitanja, izazove i prilike.

MARTIN KUCHAR

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i prerađivati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.